

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р София Христова Дерменджиева,
Югозападен университет „Неофит Рилски“, гр. Благоевград

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление
1.2. Педагогика, Докторска програма „Предучилищна и начална училищна педагогика“,
Научна специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика“

Автор: Гургана Ангелова Аврамова-Тодорова

Тема: „РАЗВИТИЕ НА ЕМОЦИОНАЛНА ИНТЕЛИГЕНТНОСТ
У ДЕЦА В СРЕДНОТО ДЕТСТВО ЧРЕЗ АРТПЕДАГОГИЧЕСКИ СРЕДСТВА“

Научен ръководител: *доц. д-р Пена Митева*

1. Общо представяне на процедурата и докторанта.

Със заповед №УМО – 76/04.02.2022 г. на проф. дпн Галя Христозова – Ректор на Бургаски свободен университет (БСУ) и на основание чл. 18, ал. 3 от Правилника за развитие на академичния състав на БСУ, съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „*Развитие на емоционална интелигентност у деца в средното детство чрез артпедагогически средства*“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, докторска програма „Предучилищна и начална училищна педагогика“.

Автор на дисертационния труд е докторант *Гургана Ангелова Аврамова-Тодорова*, научен ръководител е *доц. д-р Пена Митева*.

Представеният от *Гургана Ангелова Аврамова-Тодорова* комплект материали на електронен и хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на БСУ и включва следните документи: (1) *заповед на Ректора на БСУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд*; (2) *автобиография в европейски формат*; (3) *дисертационен труд*; (4) *автореферат*; (5) *списък на научните публикации по темата на дисертацията*; (6) *копия на научните публикации*; (7) *декларация за съответствие с минималните национални изисквания*.

В периода 1995-2001 година Гергана Аврамова-Тодорова придобива диплома за висше юридическо образование, ОКС „Магистър“ в БСУ. През 2018 година завършва специалност „Социално консултиране и психология“, ОКС „Магистър“ и надгражда специфичните си компетенции (2018-2020) в Магистърска програма „Арт терапия“ на Националната художествена – факт, който не само провокира мотивацията ѝ да продължи образованието си за придобиване на ОНС „Доктор“ в Център по хуманитарни науки при БСУ, но вероятно и предопределя интереса ѝ към темата на дисертационния труд.

2. Актуалност на тематиката.

Отправната точка на дисертационното изследване е повишаване качеството на социалните взаимодействия. Сам по себе си, този фокус свидетелства за осъзнаване на кризисното състояние в междуличностните отношения и насочва вниманието към приоритетното развитие у подрастващите на умение да разпознават и контролират собствените си емоции и тези на другите.

3. Познаване на проблема.

Теоретизирането на проблема за емоционалната интелигентност разкрива атрибутивната ѝ роля при управление на междуличностната комуникация. С категоричното си твърдение, че *„емоциите не са неопределени и неуправляеми, затова е важно да бъдат развивани“* (стр. 19), Гергана Аврамова-Тодорова не само демонстрира, че познава ключовото значение на *„колебателността в развитието“*, но и доказва, че се съобразява с *„пластичната и еластична променливост на детската психика“* в етапа на средното детство.

4. Методика на изследването.

Приложените основни и съпътстващи методи на работа предоставят един добре структуриран и същевременно различен ракурс и всеобхватност на изследваните възможности за развитие на емоционалната интелигентност у децата в средното детство чрез артпедагогически средства.

Постигнатата целесъобразност на изследователския инструментариум *свидетелства за прецизен подбор на изследователската методика като адекватна на поставените цели и продуктивна, с оглед формулираните задачи по посока на приложената насоченост на резултатите.*

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите.

Дисертационният труд притежава ясно очертана методологична база, максимално съобразена със съдържанието на научната теза. Адекватно на целта на дисертационния труд са

формулирани обектът и предметът, а в своето обозначаване задачите операционализират дейността на изследването.

Методологическа основа на изследването са холистичният, системно-структурният и конструктивисткият подходи. Налице е добра ориентация в теоретичните основания на дисертационния проблем, дедуктивно изведена от фундаментални теоретични постановки:

- *за същността на емоционалната интелигентност* – изяснява се значението на емоционалната интелигентност в педагогически, психологически, личностен, социален аспект;

- *за особеностите на средното детство като преход към зрелостта* – аналитично се разглеждат факторите, условията и възможностите на артпедагогическите ресурси в образователната среда, допринасящи за социалната ориентация на подрастващите;

- *за развитието на субекта в дейността чрез системата на взаимоотношенията с другите (възрастници и връстници)* – акцентира се върху важността в изграждането на личностната идентичност и сложното формиране на самооценката с оглед управление на междуличностните взаимоотношения и на поведението според общоприети норми и правила.

- *за развиване на социални и емоционални умения по посока преодоляване на проблеми в поведението при децата от средното детство* – акцентира се върху ролята на емоционалните преживявания в живота на подрастващите и върху формирането на умения за емоционална регулация при овладяването на социално-приемливи поведенчески модели (просоциално и асертивно) и за редуциране на проблемните такива (агресивни и пасивни).

В разгърнатия аналитичен паралел между тях е аргументирана авторската дефиниция за емоционална интелигентност:

- *като „пресечна точка между разум и емоции“;*

- *като „променяща се съвкупност от наследени и придобити когнитивни способности и черти на личността“;*

- *като даваща „възможност за когнитивно осъзнаване, контролиране и моделиране на личните ни емоционални преживявания“ и способстваща „за поддържане и развиване на хармонични междуличностни отношения“.*

Така откритата ѝ атрибутивна функционалност се проектира в организацията на „Тренинг за развитие на емоционална интелигентност“ с артпедагогически средства. Аргументира се уместното прилагане на тренинга в етапа на средното детство, поради потенциала, който притежава този възрастов период: *„малките ученици вече осъзнато могат да заучават, разпознават и коментират актуалните си емоционални преживявания, а от друга страна именно тогава може ясно да се разграничат и дефицити, които да бъдат коригирани и овладени чрез тренинг-формат“* (стр. 53).

Реализираното дескриптивно изследване, както и избраните за наблюдение аспекти на емоционалното функциониране, групирани в шест показателя (диференциране на емоциите, вербално споделяне на емоциите, неприкриване на емоциите, телесни усещания, обръщане

на внимание на емоциите на другия, анализ на емоциите) позволяват актуалното снемане на данни, а тяхното аналитично интерпретиране обективно отразява степента на формираност на социалните и емоционалните умения на изследваните лица.

В тази част на дисертацията *Гергана Аврамова-Тодорова* показва не само широта и дълбоченост в проучвания проблем, но също изследователска култура и усет за изследователска стратегия.

В представения дисертационен труд се съдържат научни и научно-приложни приноси, които отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), както и на Правилника за неговото прилагане, утвърден в Бургаски свободен университет.

Като подчертавам, че откритите от докторанта приноси са логично следствие от представеното изследване, систематизирам тяхното обобщаване по посока на:

Научни приноси:

- анализирани са актуалните психолого-педагогически теории за емоционалната интелигентност и на тази основа са обобщени позициите на различните автори и школи за моделите в нейното проявление;
- открити са ролята и значението на емоционалната интелигентност в педагогически, психологически, личностен, социален аспект;
- проучено е наличието на причинно-следствената зависимост в релацията „емоционална интелигентност-емоционална компетентност“ в контекста на повишаване качеството на междуличностните отношения;
- аргументирана е тезата, че средното е детство е подходящият възрастов етап за целенасочено (интенционално) развитие на емоционалната интелигентност.

1. Научно-приложни приноси:

- Създаден и апробиран педагогически модел за развитие на емоционалната интелигентност у децата от средното детство, включващ участниците в групово-динамичен тренинг и оползотворяващ потенциала на артпедагогически средства: рисуване, моделиране, приказкотерапия;
- Разработен и апробиран авторски проект „Даровете на цветята“, приложим като творческо пособие в образователната среда на училищната институция.
- Представени са насоки за реализиране на модела „Тренинг за развитие на емоционалната интелигентност у деца от средното чрез артпедагогически средства“ от учители, социални педагози и специалисти от помагащите професии.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта.

Представените публикации са изцяло авторски и са базирани на адекватен теоретичен материал, аналитично интерпретиран от докторантката. В съдържателно отношение статиите са в неразривна връзка с темата на дисертационния труд, което разкрива опита на докторантката да изследва многоаспектно явленията в тяхната причинна обусловеност.

7. Автореферат

Представеният автореферат коректно отразява съдържанието на дисертационния труд и *напълно съответства на специфичните изисквания на Център по хуманитарни науки, приети във връзка с Правилника на БСУ за приложение на ЗРАСРБ.*

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Към представения за обсъждане труд нямам критични бележки. Бих отправила някои редакционни и стилистични препоръки. Те обаче не намаляват достойнствата на дисертационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Основният извод, който може да се направи е, че представената разработка притежава необходимата научноизследователска стойност. Това е основание да приема дисертационния труд на тема *„Развитие на емоционална интелигентност у деца в средното детство чрез артпедагогически средства“* за завършен, съгласно изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България. Като давам положителна оценка, предлагам на уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „Доктор“ на Гергана Ангелова Аврамова-Тодорова в област на висше образование 1. Педагогически науки, Професионално направление 1.2. Педагогика, Научна специалност *„Предучилищна и начална училищна педагогика“*.

26.02.2022 г.,
Благоевград

Изготвил становището: .....

Доц. д-р София Дерменджиева

OPINION

by Assoc. Prof. Dr. Sofia Hristova Dermendzhieva,
Southwestern University "Neofit Rilski", Blagoevgrad

of a dissertation for the award of the educational and scientific degree "Doctor"
in the field of higher education: 1. Pedagogical sciences, professional field
1.2. Pedagogy, Doctoral Program "Preschool and Primary School Pedagogy",
Scientific specialty "Preschool and primary school pedagogy"

Topic: **"DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE
IN CHILDREN IN MIDDLE CHILDREN THROUGH ARTPEDAGOGICAL MEANS "**

Author: Gergana Angelova Avramova-Todorova

Scientific adviser: Assoc. Prof. Dr. Pepa Miteva

1. General presentation of the procedure and the doctoral student.

By order №UMO - 76 / 04.02.2022 of Prof. Galya Hristozova - Rector of the Burgas Free University (BSU) and pursuant to Art. 18, para. 3 of the Regulations for the development of the academic staff of BSU, I have been appointed a member of the scientific jury to provide a procedure for the defense of dissertations on "Development of emotional intelligence in children in middle childhood through art pedagogy" to acquire educational and scientific degree "Doctor" in the field of higher education 1. Pedagogical sciences, professional field 1.2. Pedagogy, doctoral program "Preschool and primary school pedagogy".

The set of materials on electronic and paper presented by Gergana Angelova Avramova-Todorova is in accordance with the Regulations for development of the academic staff of BSU and includes the following documents: (1) order of the Rector of BSU; (2) CV in European format; (3) dissertation; (4) abstract; (5) a list of scientific publications on the topic of the dissertation; (6) copies of scientific publications; (7) declaration of compliance with the minimum national requirements.

In the period 1995-2001 Gergana Avramova-Todorova obtained a diploma of higher legal education, Master's degree at BSU. In 2018 she graduated with a degree in Social Counseling and Psychology, Master's degree and upgraded her specific competencies (2018-2020) in the Master's program "Art Therapy" of the National Art - a fact that not only provokes her motivation to continue education for the acquisition of the ONS "Doctor" in the Center for Humanities at BSU, but probably predetermines her interest in the topic of the dissertation.

2. Relevance of the topic.

The starting point of the dissertation research is to increase the quality of social interactions. In itself, this focus testifies to the awareness of the crisis state in interpersonal relationships and draws attention to the priority development of adolescents' ability to recognize and control their own emotions and those of others.

3. Knowledge of the problem.

Theorizing the problem of emotional intelligence reveals its attributive role in the management of interpersonal communication. With her categorical statement that "emotions are not vague and uncontrollable, so it is important to be developed" (p. 19), Gergana Avramova-Todorova not only demonstrates that she knows the key meaning of "fluctuations in development". But also proves that it takes into account the "plastic and elastic variability of the child's psyche "in the stage of middle childhood.

4. Research methodology.

The applied basic and accompanying methods of work provide a well-structured and at the same time different perspective and comprehensiveness of the studied opportunities for the development of emotional intelligence in children in middle childhood through art pedagogical tools.

The achieved expediency of the research tools testifies to a precise selection of the research methodology as adequate to the set goals and productive, in view of the formulated tasks in the direction of the applied orientation of the results.

5. Characteristics and evaluation of the dissertation and contributions.

The dissertation has a clearly defined methodological basis, maximally consistent with the content of the scientific thesis. The object and the subject are formulated adequately to the purpose of the dissertation, and in their designation the tasks operationalize the design of the research.

The methodological basis of the research are the holistic, system-structural and constructivist approaches. There is a good orientation in the theoretical foundations of the dissertation problem, deductively derived from fundamental theoretical formulations:

- for the essence of emotional intelligence - clarifies the importance of emotional intelligence in pedagogical, psychological, personal, social aspects;
- for the peculiarities of middle childhood as a transition to adulthood - analytically considers the factors, conditions and opportunities of art pedagogical resources in the educational environment, contributing to the social orientation of adolescents;
- for the development of the subject in the activity through the system of relationships with others (peers and adults) - emphasis is placed on the importance of building personal identity and complex self-esteem in order to manage interpersonal relationships and behavior according to generally accepted norms and rules.
- for the development of social and emotional skills in the direction of overcoming behavioral problems in children from middle childhood - emphasis is placed on the role of emotional experiences in the lives of adolescents and the formation of skills for emotional regulation in mastering socially acceptable behavioral patterns (pro-social and assertive) and to reduce problematic ones (aggressive and passive).

The author's definition of emotional intelligence is argued in the developed analytical parallel between them:

- as a "crossroads between reason and emotion";
- as "a changing set of inherited and acquired cognitive abilities and personality traits";
- as giving "the opportunity for cognitive awareness, control and modeling of our personal emotional experiences" and helping "to maintain and develop harmonious interpersonal relationships".

Thus, its attributive functionality is projected in the organization of "Training for the development of emotional intelligence" with art pedagogical tools. The appropriate application of the training in the stage of middle childhood is argued due to the potential of this age group: "young students can already consciously learn, recognize and comment on their current emotional experiences, and on the other hand it is then Deficits can also be clearly distinguished, which can be corrected and managed through a training format "(p. 53).

The realized descriptive research, as well as the selected for observation aspects of emotional functioning, grouped in six indicators (differentiation of emotions, verbal sharing of emotions, non-concealment of emotions, bodily sensations, paying attention to other people's emotions, emotion analysis) allow actual shooting of data, and their analytical interpretation objectively reflects the degree of formation of social and emotional skills of the subjects.

In this part of the dissertation Gergana Avramova-Todorova shows not only the breadth and depth of the research problem, but also the research culture and sense of research strategy.

The presented dissertation contains scientific and applied contributions that meet the requirements of the Law on the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria (ZRASRB) and the Regulations for its implementation, approved by the Burgas Free University.

Emphasizing that the contributions highlighted by the doctoral student are a logical consequence of the presented research, I systematize their generalization in the direction of:

Scientific contributions:

- the current psychological and pedagogical theories of emotional intelligence are analyzed and on this basis the positions of different authors and schools on the models in its manifestation are summarized;
  - the role and importance of emotional intelligence in pedagogical, psychological, personal, social aspects are highlighted;
- ☐ the existence of causal dependence in the relation "emotional intelligence-emotional competence" in the context of improving the quality of interpersonal relationships has been studied;
- The thesis is argued that middle school is the appropriate age stage for purposeful (intentional) development of emotional intelligence.

1. Scientific and applied contributions:

- Created and tested pedagogical model for the development of emotional intelligence in children from middle childhood, including participants in group-dynamic training and exploiting the potential of art-pedagogical tools: drawing, modeling, fairy tale therapy;
- Developed and tested author's project "Gifts of Flowers", applicable as a creative tool in the educational environment of the school institution.
- Guidelines for the implementation of the model "Training for the development of emotional intelligence in middle school children through art pedagogy" by teachers, social educators and professionals from supporting professions are presented.

6. Assessment of the publications and personal contribution of the doctoral student.

The presented publications are entirely author's and are based on adequate theoretical material, analytically interpreted by the doctoral student. In terms of content, the articles are inextricably linked with the topic of the dissertation, which reveals the doctoral student's experience to study in many ways the phenomena in their causality.

7. Abstract.

The presented abstract correctly reflects the content of the dissertation and fully complies with the specific requirements of the Center for the Humanities, adopted in connection with the Regulations of BSU for the application of ZRASRB.

8. Recommendations for future use of dissertation contributions and results.

I have no critical remarks on the work presented for discussion. I would like to make some editorial and stylistic recommendations. However, they do not diminish the merits of the dissertation.

CONCLUSION

The main conclusion that can be made is that the presented work has the necessary research value. This is a reason to accept the dissertation on "Development of emotional intelligence in children in middle childhood through art pedagogy" as completed, according to the requirements of the Law on the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria. Giving a positive assessment, I propose to the esteemed scientific jury to award the educational and scientific degree "Doctor" to Gergana Angelova Avramova-Todorova in the field of higher education 1. Pedagogical sciences, Professional field 1.2. Pedagogy, Scientific specialty "Preschool and primary school pedagogy".

26.02.2022,

Blagoevgrad

Prepared the opinion: .....

Assoc. Prof. Dr. Sofia Dermendzhieva